

Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип

УНИВЕРЗИТЕТСКИ БИЛТЕН

октомври 2024 година
Штип

Број 352, 1 октомври 2024 година

СОДРЖИНА

РЕЦЕНЗИЈА НА РАКОПИСОТ „ГЕОГРАФСКО ПОТЕКЛО НА ХРАНА И ПИЈАЛАЦИ” ОД ПРОФ. Д-Р ЦАНЕ КОТЕСКИ, ФАКУЛТЕТ ЗА ТУРИЗАМ И БИЗНИС ЛОГИСТИКА, УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ” ВО ШТИП	3
РЕЦЕНЗИЈА НА РАКОПИСОТ „ГЕОТЕХНИЧКО МОДЕЛИРАЊЕ НА НАОЃАЛИШТА НА АРХИТЕКТОНСКО-ГРАДЕЖЕН КАМЕН ВО РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА” – МОНОГРАФИЈА ОД ВОН. ПРОФ. Д-Р ЃОРЃИ ДИМОВ, ФАКУЛТЕТ ЗА ПРИРОДНИ И ТЕХНИЧКИ НАУКИ, УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ” ВО ШТИП	5
РЕЦЕНЗИЈА НА РАКОПИСОТ „ОСНОВИ НА ГЕОФИЗИКА” - УЧЕБНИК ОД ВОН. ПРОФ. Д-Р БЛАГИЦА ДОНЕВА, ФАКУЛТЕТ ЗА ПРИРОДНИ И ТЕХНИЧКИ НАУКИ, УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ” ВО ШТИП	10
РЕЦЕНЗИЈА НА ДОКТОРСКА ДИСЕРТАЦИЈА СО НАСЛОВ „ТИРОИДНА ДИСФУНКЦИЈА КАКО ПРЕДИКТИВЕН ФАКТОР ВО СПОНТАНА ЗАГУБА НА РАНА БРЕМЕНОСТ”, ПРИЈАВЕНА НА ФАКУЛТЕТ ЗА МЕДИЦИНСКИ НАУКИ, УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ” - ШТИП	14
РЕЦЕНЗИЈА НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА „УНАПРЕДУВАЊЕ НА ДЕЛОВНИТЕ ПРОЦЕСИ ВО ХОТЕЛИЕРСТВОТО ВО РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА“, ИЗРАБОТЕНА ОД М-Р ЦЕВАТ КИЦАРА, ПРИЈАВЕНА НА ФАКУЛТЕТ ЗА ТУРИЗАМ И БИЗНИС ЛОГИСТИКА, УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ ВО ШТИП	21
РЕЦЕНЗИЈА НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА СО НАСЛОВ „КЛИНИЧКА ЕВАЛУАЦИЈА НА РАЗЛИЧНИ БЛОК ТЕХНИКИ НА ДОЛНИОТ АЛВЕОЛАРЕН НЕРВ“, ПРИЈАВЕНА НА ФАКУЛТЕТ ЗА МЕДИЦИНСКИ НАУКИ ПРИ УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ - ШТИП.....	29
ПРЕГЛЕД НА ПРИФАТЕНИ ТЕМИ ЗА ИЗРАБОТКА НА ДОКТОРСКИ ТРУДОВИ ОД НАСТАВНО-НАУЧНИОТ СОВЕТ НА ДОКТОРСКИ СТУДИИ НА КАМПУС 3.....	35
ПРЕГЛЕД НА НАСЛОВИ НА ТЕМИ ЗА ИЗРАБОТКА НА МАГИСТЕРСКИ И СПЕЦИЈАЛИСТИЧКИ ТРУДОВИ ОДОБРЕНИ ОД НАСТАВНО-НАУЧНИОТ СОВЕТ НА ЕДИНИЦАТА.....	35

Издавач:

Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип

Главен и одговорен уредник: проф. д-р Дејан Мираковски

Уредници: проф. д-р Мишко Џидров, м-р Ристо Костуранов

Уредник на издавачка продукција: проф. д-р Лилјана Колева Гудева

Техничко уредување: м-р Влатко Јовановски дипл. инж.

Лектор: Даница Гавриловска-Атанасовска

Печати: Печатница „2- Август“ - Штип

ISSN: 1857- 8497

РЕЦЕНЗИЈА

**НА РАКОПИСОТ „ГЕОГРАФСКО ПОТЕКЛО НА ХРАНА И ПИЈАЛАЦИ”
ОД ПРОФ. Д-Р ЦАНЕ КОТЕСКИ, ФАКУЛТЕТ ЗА ТУРИЗАМ И БИЗНИС
ЛОГИСТИКА, УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ” ВО ШТИП**

Врз основа на одредбите од Статутот и Правилникот за единствените основи за остварување на издавачката дејност на Универзитет „Гоце Делчев” во Штип, како и Одлуката бр.2102-35/11 од 302. редовна седница на Наставно-научниот совет на Факултет за туризам и бизнис логистика, одржана на 31.1.2014 година, избрана е Рецензентска комисија во состав:

- д-р Никола Димитров, редовен професор, Факултет за туризам и бизнис логистика при Универзитет „Гоце Делчев” - Штип, избран во наставно-научните области туристичка географија (10506), географија (105), туризам и угостителство (514) и туристичка географија (51406), според меѓународната Фраскатијева класификација;

- д-р Златко Јаковлев, редовен професор, Факултет за туризам и бизнис логистика при Универзитет „Гоце Делчев” – Штип, избран во наставно-научните области туристичка промоција и туристички маркетинг според меѓународната Фраскатијева класификација

за изготвување на извештај, рецензија на приложениот ракопис „ГЕОГРАФСКО ПОТЕКЛО НА ХРАНА И ПИЈАЛАЦИ” од редовен професор д-р Цане Котески, наменет за студентите на прв циклус студии на Факултет за туризам и бизнис логистика при Универзитет „Гоце Делчев” во Штип.

Ракописот со наслов „ГЕОГРАФСКО ПОТЕКЛО НА ХРАНА И ПИЈАЛАЦИ” припаѓа во научната област туризмот и угостителството според меѓународната Фраскатијева класификација.

По прегледот на ракописот, Комисијата до Наставно-научниот совет на Факултет за туризам и бизнис логистика го поднесува следниов

ИЗВЕШТАЈ

Општи податоци за ракописот: Овој е-учебник „Географско потекло на храна и пијалаци“. Се состои од две поглавја и дваесет и три поттеми, што е во согласност со Наставниот план и програма на Факултетот за туризам и бизнис логистика. Предметот „Географско потекло на храна и пијалаци“ за којшто е наменет ракописот е задолжителен предмет за прв циклус студии на насоката Хотелско-ресторански менаџмент и истиот се изучува во прва година, втор семестар, на насоката Хотелско-ресторански менаџмент со неделен фонд на часови од 2+2+1. Ракописот ќе претставува основна литература во изучувањето на предметната програма од горенаведената наставна дисциплина. Материјалот во ракопис за е-учебник е изложен концизно, прегледно со слики, со што ќе биде лесно разбирлив и совладлив од страна на студентите за коишто е наменет.

Податоци за обемот на ракописот: Ракописот „Географско потекло на храна и пијалаци” има вкупно 502 страници и е предаден на рецензија, среден во А4 формат.

Ракописот содржи 113 слики. Обемот на ракописот по содржина ги задоволува критериумите според бројот на часови и според одредбите од Правилникот за единствените основи за остварување на издавачката дејност на Универзитет „Гоце Делчев” во Штип.

Податоци за постоење на сличен или ист наслов: Досега не е објавен ваков е-учебник со ваков наслов на нашиот и другите универзитети во државата.

Краток опис на содржината: Ракописот на книгата „Географско потекло на храна и пијалаци“ опфаќа две поглавја, каде што се презентирани различни материјали поврзани со географското потекло на храната и пијалациите.

Во првото поглавје се презентирани дванаесет теми, каде што се обработени насловите за потеклото на храна по региони во светот за: Америка (Северна Америка), Мексико и Централна Америка (Мезоамерика), Јужна Америка, Европа, Медитеран, Азија, Среден Исток или Западна Азија, Индиски Потконтинент, Северна Азија, Индонезија и Нова Гвинеја, Африка и Австралија.

Во второто поглавје се обработени единаесет теми за потеклото на пијалациите по региони во светот за: Северна Америка, Латинска Америка, Европа, Африка, Јужна Африка, Источна Азија, Југоисточна Азија, Океанија, Јужна Азија, Централна Азија и Западна Азија.

ЗАКЛУЧОК

Според горепрезентираното, рецензентите констатираа дека поднесениот ракопис за е-учебник „Географско потекло за храна и пијалаци“ од редовен професор д-р Цане Котески опфаќа научни, стручни и наставни содржини според наставната програма за овој предмет. Материјалот е добро обработен и квалитетно систематизиран. Ракописот е напишан јасно на македонски јазик, разбирлив и на достапно и разбирливо ниво за студентите. Учебникот ќе придонесе студентите на поедноставен начин да ја совладаат оваа значајна материја од областа на туризмот и угостителството, која е целосно во согласност со наставната програма за предметот Географско потекло на храна и пијалаци, кој се изучува во прва година, втор семестар, на насоката Хотелско-ресторански менаџмент како задолжителен предмет. Со задоволство му препорачуваме на Наставно-научниот совет на Факултетот за туризам и бизнис логистика да го прифати позитивно рецензираниот ракопис „Географско потекло на храна и пијалаци“, поднесен од редовен професор д-р Цане Котески, како основна литература и да одобри негово користење според Правилникот за издавачка дејност на Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип.

РЕЦЕНЗЕНТИ

Д-р Никола Димитров, редовен професор, с.р.

Д-р Златко Јаковлев, редовен професор, с.р.

РЕЦЕНЗИЈА

НА РАКОПИСОТ „ГЕОТЕХНИЧКО МОДЕЛИРАЊЕ НА НАОЃАЛИШТА НА АРХИТЕКТОНСКО-ГРАДЕЖЕН КАМЕН ВО РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА” – МОНОГРАФИЈА ОД ВОН. ПРОФ. Д-Р ЃОРЃИ ДИМОВ, ФАКУЛТЕТ ЗА ПРИРОДНИ И ТЕХНИЧКИ НАУКИ, УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ” ВО ШТИП

Врз основа на одредбите од Статутот и Правилникот за единствените основи за остварување на издавачката дејност на Универзитет „Гоце Делчев” во Штип, како и Одлуката бр. 1702-166/4 од 63. редовна седница на Наставно-научниот совет на Факултетот за природни и технички науки, одржана на 3.9.2024 година, избрана е Рецензентска комисија во состав:

- д-р Војо Мирчовски, редовен професор на Факултет за природни и технички науки при Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип;
  - д-р Милорад Јовановски, редовен професор на Природно-математички факултет при Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ - Скопје
- за изготвување на извештај, рецензија на приложениот ракопис „ГЕОТЕХНИЧКО МОДЕЛИРАЊЕ НА НАОЃАЛИШТА НА АРХИТЕКТОНСКО-ГРАДЕЖЕН КАМЕН ВО РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА” – монографија од авторот **вон. проф. д-р Ѓорѓи Димов**, наменет за студентите на прв, втор и трет циклус студии на Факултет за природни и технички науки на Универзитет „Гоце Делчев” во Штип.

Ракописот со наслов „Геотехничко моделирање на наоѓалишта на архитектонско-градежен камен во Република Северна Македонија” припаѓа во научната област **хидрологија и инженерска геологија**, според меѓународната Фраскатијева класификација.

По прегледот на ракописот, Комисијата до Наставно-научниот совет на Факултет за природни и технички науки го поднесува следниов

ИЗВЕШТАЈ

Општи податоци за ракописот: Ракописот „Геотехничко моделирање на наоѓалишта на архитектонско-градежен камен во Република Северна Македонија“ – монографија од авторот вон. проф. д-р Ѓорѓи Димов е наменет за студентите на прв, втор и трет циклус студии на Факултетот за природни и технички науки, студиска програма Геологија на Универзитет „Гоце Делчев” во Штип, како и за пошироката стручна јавност од полето на инженерската геологија и геотехниката.

Приложениот ракопис е во согласност со наставната програма и опфаќа дел од наставната материја за предметите Геотехника, со предвидениот фонд на часови од 2+2+1, 6 ЕКТС и Инженерска геологија, со предвидениот фонд на часови од 2+1+1, 4 ЕКТС, кои студентите ги изучуваат во шестиот и осмиот семестар на студиската програма Геологија.

Податоци за обемот на ракописот: Ракописот „Геотехничко моделирање на наоѓалишта на архитектонско-градежен камен во Република Северна Македонија“ – монографија од авторот проф. д-р Ѓорѓи Димов е даден на 74 страници, А4-формат, со проред 1 и со големина на букви 11. Содржи 38 слики, 15 формули и 8 табели. Обемот на овој ракопис, по содржина, ги задоволува критериумите според бројот на часови и според одредбите од Правилникот за единствените основи за остварување на издавачка дејност на Универзитет „Гоце Делчев” во Штип.

Користен е стандардниот АРА стил на цитирање, во рамките на речениците и пасусите.

Податоци за постоење на сличен или ист наслов: Според нашите сознанија досега, во македонски услови, на ниво на држава досега не е објавен ракопис кој на детален начин преку конкретни примери го дава процесот на геотехничко моделирање на наоѓалиште на архитектонско-градежен камен.

Краток опис на содржината: Од содржински и структуролошки аспект, покрај Предговорот, ракописот содржи Вовед, шест дела во кои се обработени геотехничките модели и користена литература.

Дел 1: Дефиниција и структура на геотехничките модели - Овој дел има за цел да го објасни значењето на геолошката средина, како природна средина во која се одвиваат сите инженерски активности. Истата наметнува специфични морфолошки, термомеханички, физичко-хемиски и хидраулични услови, што ни дава за прво да го прифатиме фактот дека познавањето на геолошката средина е основата на геотехниката и нејзините главни столбови. Сета речиси неопислива сложеност и разновидност на својствата, условите и однесувањето на карпестата маса се резултат на различни геолошки услови како основни фактори и само преку нив може да се изразат и објаснат влијанијата на сите други фактори.

Во овој дел се дефинира поимот геотехнички модел и се дава неговата точна структура. Според ова сложениот геотехнички модел се состои од три основни модели:

- **Модел на природна геолошка средина:**
  - Инженерскогеолошки пресеци;
  - Интегрални инженерскогеолошки пресеци;
  - Инженерскогеолошки модели.
- **Модел на инженерска дејност:** геотехнички модел во потесна смисла на зборот.
- **Модел на интеракција:** модел на напонско-деформациско однесување.

Дел 2: Врска помеѓу геолошките, инженерскогеолошките, геотехничките и модели на интеракција - Моделот на природна геолошка средина ги одразува сите битни својства на природната геолошка средина кои се релативни за специфични аспекти на проблемите кои се изучуваат.

Модел на инженерска дејност ја претставува карпестата маса издвоена на поединечни зони во кои треба да се проектира, односно да се изврши некоја инженерска дејност.

Моделот на интеракција претставува супституција на реалното однесување на карпестите маси во новонастанати услови во тек на изведувањето на работи, со примена на некој од можните моделски пристапи. Крајната фаза од геотехничкото моделирање ја сочинуваат моделот на инженерска дејност и моделот на интеракција.

Дел 3: Геотехнички класификации на карпестите маси – Во ова поглавје се дадени основните геотехнички класификации на карпестите маси. За развој на овие класификации од значење се повеќе претходни трудови, кои на посреден или непосреден начин придонеле кон нивното оформување. Тука треба да се истакнат класификациите на Terzaghi (Terzaghi, 1946), како прв практичен систем, кој подолго време бил во употреба во САД во тунелоградбата, при примена на заштита на откопот со челични лакови. Lauffer, пак, за првпат го вовел терминот „време на стоење на стабилен отвор“, со кој се дефинира всушност димензијата на отвор кој може да биде стабилен без примена на примарен или дефинитивен

подграден систем (Lauffer, 1958). D. Deere разработил класификација која предвид го зема степенот на испуканост на карпестите маси (D. Deere, 1967). Во оваа класификација за првпат е дефиниран т.н. RQD параметар, кој подоцна често е применуван во други класификациони системи како интегрален дел. Во оригинал, овој параметар е замислен да го дефинира квалитетот на карпата (Rock Quality Designation).

Во рударството, пак, големо историско значење има класификацијата на М.М.Протоџаконов. Овој автор за потребите на рударските работи ја воведува т.н. „скала на јакоста”, каде што како основен параметар кој служи за детерминирање на дадена класа е т.н. „коэффициент на јакост” (f).

Постојат и низа други класификации, кои во помала или поголема мера имаат одредено значење за развојот на принципот на класифицирање.

Во сегашниот момент на развој на геотехничката наука најпознати се т.н. RMR (Rock Mass Rating) систем кој е разработен од страна на Z.T. Bieniawski и т.н. (Q-систем) (Bieniawski, 1974), разработен од норвешките автори Barton, Lien и Lunde (Barton, 1994).

Дел 4: Методологија на истражување и дефинирање на инженерскогеолошките карактеристики на карпестите маси - Во ова поглавје презентирани се основните методи на истражување на карпестите маси и можностите за дефинирање на нивните инженерско-геолошки карактеристики. Важен момент при истражувањето на даден простор, односно карпест масив, е примената на правилен распоред на методите за истражување. По правило најпрвин се спроведува геолошкото картирање кое во себе ги вклучува хидрогеолошкото и инженерскогеолошкото картирање. По спроведеното картирање се изработуваат детални карти на истражниот простор. Со овие истражувања спроведени на површината на теренот се создава почетен модел за истражниот простор.

Врз база на овие истражувања се проектираат геофизички истражувања. За дефинирање на потребните параметри на карпестиот масив можна е примена на сеизмичките и геоелектричните методи.

Врз база на спроведените анализи од геофизичките истражувања се дефинираат местата каде што ќе се врши бушењето со јадрување. По спроведеното бушење и картирање на јадрото се прави реинтерпретација на претходно изработениот модел.

На крајот, откако ќе се добијат и резултатите од лабораториските испитувања на физичко-механичките карактеристики на карпестите маси веќе можат да се користат и геотехничките методи и да се пристапи кон изработка на инженерскогеолошки модели (ИГМ) на истражниот простор.

Предложениот распоред на дадените методи на истражување треба секогаш да се почитува и прескокнувањето на која било фаза со цел да се поевтини истражувањето доведува до грешки и промашувања кои можат сериозно да го загрозат текот на истражувањето.

Дел 5: Метод на корелација и регресиона анализа - При решавање на корелационите параметри за дефинирање на модел на квалитет на карпеста маса од геолошките, геотехничките и геофизичките податоци, неопходна е применета е метода на регресивна анализа.

Во ова поглавје ја анализираме врската помеѓу два или повеќе параметри, преку симултано следење и споредување на варијациите на два параметра и да се мерат односите помеѓу тие варијации. Заради тоа оваа метода се нарекува метода на корелација (метода на истражување на заемни односи).

Геотехнички класификации главно се поврзани со некое „бодовно“ изразување на квалитетот на карпестите маси, каде што за секој предефиниран параметар се даваат бодови. Со прецизно определување на сите овие параметри значително се зголемува прецизноста на резултатите кој го дефинираат квалитетот на карпестиот масив.

Во ова поглавје се дадени корелационите зависности помеѓу вредностите за квалитет на карпеста маса (RMR, RQD и ERMR) со брзината на еластичните бранови V_p измерени во рамките на наоѓалиштата на градежен камен Рашанец и Слоештица, како и меѓусебните зависности на параметрите кои го одредуваат квалитетот на карпестата маса на истите.

Дел 6: Модел на природна геолошка средина – Во ова поглавје авторот ја презентира прикажаната методологија на истражување и моделирање преку примерот на наоѓалиштето на минералната суровина калцитски мермер „Говрлево“.

За да може да се премине на фазата на моделирање на природната геолошка средина т.е. пред да почне да се изработуваат инженерскогеолошките пресеци и модели мораме детално геолошки и инженерскогеолошки да го осознаеме и дефинираме истражниот простор.

Најпрвин мора детално целиот истражен простор да се картира. Како резултат на оваа активност се изработува геолошка и инженерско геолошка карта на истражниот простор во размер 1:1000. На оваа карта се дадени сите литолошки членови присутни на истражниот простор како и сите структурно-тектонски дисконтинуитети (раседи, раседни зони и пукнатини).

На картата, исто така, се обележани местата од каде што беа земени проби за испитување на физичко-механичките карактеристики, хемиски својства и детална минерално-петрографска анализа на земените примероци. За истакнување е дека во рамките на овие истражувања е изработен детален катастер на пукнатина. На повеќе од 80 мерни места се мерени сите позначајни параметри на пукнатините, како што се: тип, елементи на пад на пукнатина, континуит, видливост, отвор/ширина, наполнител, вид на површина на пукнатината, состојба на вода и меѓупукнатинско растојание (слика 32). Со комбинирање на податоците од теренските истражувања со податоците добиени од лабораториските испитувања се врши геотехничкото и инженерскогеолошкото моделирање на теренот со помош на методите на *инженерскогеолошки пресеци* (ИГП) и *инженерскогеолошки модел* (ИГМ).

Во на крајот од оваа монографија, на примерот на наоѓалиштето Говрлево, авторот ја објаснува изработката на инженерскогеолошките модели кои всушност претставуваат мултипараметарски приказ на состојбата на карпестиот масив, т.е. не се изработени поединечни модели за секој параметар туку на еден своден модел се претставени сите испитувани параметри.

Дел од параметрите се претставени графички на моделот како што се параметрите по литологија и испуканост, додека останатите се дадени во табела под самиот профил. Табелата е поделена според распоредот на квазихомогените зони кои се издвоени во моделот, а во неа уште се класифицирани сите квазихомогени зони по RMR (Bieniawski), ERMR (Јовановски) и SMR (Romana). На крајот во последниот ред на табелата како резултат на се што погоре е изнесено е даден предлог за начин на ископ.

Овој своден инженерскогеолошки модел недвосмислено треба ги одразува сите битни својства на природната геолошка средина кои се релевантни за специфичните аспекти на проблемот кој се решава.

ЗАКЛУЧОК

Ракописот „Геотехничко моделирање на наоѓалишта на архитектонско-градежен камен во Република Северна Македонија“ – монографија од авторот проф. Ѓорѓи Димов, наменет за студентите на прв циклус студии на Факултетот за природни и технички науки, студиска програма Геологија на Универзитет „Гоце Делчев“ во Штип, а наменет за предметите Геотехника и Инженерска геологија со предвидениот фонд на часови од 2+2+1, 6 ЕКТС односно 2+1+1, 4 ЕКТС. Геотехничкото моделирање е нормална последица на потребите што подетално и пореално да се согледаат својствата на природната средина и нејзината реакција на промените кои настануваат со инженерската дејност на човекот.

Добиените инженерскогеолошки модели всушност претставуваат повеќепараметарски приказ на состојбата на карпестиот масив, т.е. не се изработени поединечни модели за секој параметар, туку на еден своден модел се претставени сите испитувани параметри. Овој своден инженерскогеолошки модел недвосмислено ги одразува сите битни својства на природната геолошка средина кои се релевантни за специфичните аспекти на проблемот кој се решава. Инженерскогеолошките пресеци и модели изработени во оваа монографија, како и целата предложена методологија на истражување на неметалични наоѓалишта, даваат можности на проектантите на површински копови да можат во секое време да добијат јасни патокази за решавање на голем број проблеми, пред се, врзани со геометријата на копот, висината на етажите, стабилноста на косините, проектирањето на патиштата и др.

Врз база на сето погоре кажано, а врз основа на стандардите, критериумите и индикаторите предвидени со методологијата за вреднување и објавување на учебници, Рецензентската комисија има особена чест да му предложи на Наставно-научниот совет на Факултетот за природни и технички науки при Универзитет „Гоце Делчев“ во Штип, ракописот „Геотехничко моделирање на наоѓалишта на архитектонско-градежен камен во Република Северна Македонија“ – монографија од авторот проф. Ѓорѓи Димов да го прифати за објавување во е-библиотеката на Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип.

РЕЦЕНЗЕНТИ

Д-р Војо Мирчовски, редовен професор, с.р.

Д-р Милорад Јовановски, редовен професор, с.р.

РЕЦЕНЗИЈА

НА РАКОПИСОТ „ОСНОВИ НА ГЕОФИЗИКА“ - УЧЕБНИК
ОД ВОН. ПРОФ. Д-Р БЛАГИЦА ДОНЕВА, ФАКУЛТЕТ ЗА ПРИРОДНИ И
ТЕХНИЧКИ НАУКИ, УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ ВО ШТИП

Врз основа на одредбите од Статутот и Правилникот за единствените основи за остварување на издавачката дејност на Универзитет „Гоце Делчев“ во Штип, како и Одлуката бр. 1702-166/12 од 63. редовна седница на Наставно-научниот совет на Факултетот за природни и технички науки, одржана на 3.9.2024 година, избрана е Рецензентска комисија во состав:

- д-р Марјан Делипетров, редовен професор на Факултет за природни и технички науки при Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип;
- д-р Катерина Дрогрешка, вонреден професор на Природно-математички факултет при Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ - Скопје за изготвување на извештај, рецензија на приложениот ракопис „ОСНОВИ НА ГЕОФИЗИКА“ – учебник од авторот **вон. проф. д-р Благица Донева**, наменет за студентите на прв циклус студии на Факултет за природни и технички науки при Универзитет „Гоце Делчев“ во Штип.

Ракописот со наслов „Основи на геофизика“ припаѓа во научната област **геологија и геофизика**, според меѓународната Фраскатијева класификација.

По прегледот на ракописот, Комисијата до Наставно-научниот совет на Факултет за природни и технички науки го поднесува следниов

ИЗВЕШТАЈ

Општи податоци за ракописот: Ракописот „Основи на геофизика“ – учебник од авторот вон. проф. д-р Благица Донева е наменет за студентите на прв циклус студии на Факултетот за природни и технички науки, студиска програма Геологија на Универзитет „Гоце Делчев“ во Штип.

Приложениот ракопис е во согласност со наставната програма и ја опфаќа наставната материја за предметот Основи на геофизика, со предвидениот фонд на часови од 2+2+1, 6 ЕКТС, кој студентите го изучуваат во четвртиот семестар.

Податоци за обемот на ракописот: Ракописот „Основи на геофизика“ – учебник од авторката проф. д-р Благица Донева е даден на 138 страници, А4-формат, со проред 1 и со големина на букви 11. Содржи 68 слики, 150 формули и 16 табели. Обемот на овој ракопис, по содржина, ги задоволува критериумите според бројот на часови и според одредбите од Правилникот за единствените основи за остварување на издавачката дејност на Универзитет „Гоце Делчев“ во Штип.

Користен е стандардниот АРА стил на цитирање, во рамките на речениците и пасусите.

Податоци за постоење на сличен или ист наслов: Според нашите сознанија досега, во македонски услови, на ниво на држава е објавен еден учебник кој ги обработуваат проблемите од основите на геофизиката:

1. Делипетров Тодор – *Основи на геофизика*, Рударско-геолошки факултет, Штип, 2003 но приложениот ракопис е еден вид второ издание на истиот учебник, но во поскратена и модернизирани верзија, односно приспособен за бројот на предвидени часови. Постоечкиот учебник беше наменет за студиите

кога предметот се изучуваше во два семестри, а сега предметот се изучува само еден семестар. Исто така, не постои електронска верзија од постоечкиот учебник, имаше само печатено издание кое веќе не може да се најде и во библиотеките. Па затоа, сметаме, дека издавањето на еден ваков учебник ќе биде од големо значење за студентите.

Краток опис на содржината: Од содржински и структуролошки аспект, покрај Предговорот, ракописот содржи Вовед, пет дела во кои се обработени геофизичките методи и користена литература.

Дел 1: Гравиметрија - Овој дел има за цел да ги прикаже основите на гравиметријата, како фундаментална и апликативна наука.

Гравиметриските истражувања, главно, можат да се поделат во два дела: истражувања спроведени за дефинирање на формата на Земјата и истражувања за дефинирање на геолошката градба на горните делови на Земјината кора и детални истражувања за откривање на минерални сировини.

Основа на гравиметриската метода е изучувањето на гравитационото поле предизвикано од карпестите маси. Различната густина на карпестите маси доведува до појава на локални суфицити и дефицити на маса, кои имаат соодветно влијание во гравитационото поле.

Во ова поглавје се дадени формата на земјата и нејзината внатрешна градба, гравитационото поле на Земјата, силата на привлекување (гравитациска сила), нормалната вредност на силата на тежата и нејзината редукција, регионалните и локалните аномалии на силата на тежата, определување на густината на карпите, анализа на гравитационото поле, гравитациското поле на Македонија и примената на гравиметриските методи.

Дел 2: Геомагнетизам - Земјата го поседува своето магнетно поле од самиот почеток на нејзиното формирање како планета со своите геосфери. Паралелно со формирањето на карпите, благодарение на содржината на феромагнетните минерали, тие ја стекнувале и својата магнетна меморија. На тој начин, секоја карпа го памти карактерот на магнетното поле на Земјата на местото на кое е настаната карпата и во време во кое се формирала и се изладила.

Магнетитните карпи и рудните наоѓалишта богати со магнетични минерали го деформираат нормалното магнетно поле и на некои делови на Земјата се јавуваат аномалии на магнетното поле, врз чија основа може да се најдат рудните наоѓалишта и да се проучува заемниот однос на карпите.

Техниката на мерење на елементите на магнетното поле со инструменти поставени во сателитите, придонесува да се проучи магнетното поле и надвор од магнетосферата.

Во овој дел од учебникот се претставени: елементите на геомагнетното поле, геомагнетни карти, временските промени на магнетниот пол на земјата, видови на варијации на магнетното поле, магнетни нарушувања, мерења на елементите на магнетното поле, магнетни особини на минералите и карпите, фактор на демагнетизација, Кириева температура, реманентна магнетизација, основи на археомагнетизмот и палеомагнетизмот и геомагнетно поле на Македонија.

Дел 3: Геоелектрика - Геоелектриката ги изучува и следи електричните и електромагнетните полиња на Земјата. Оваа геофизичка дисциплина се базира на физичките закони од областа на електромагнетизмот и различните електрични особини на карпестите маси, како и различните електродинамички услови на материјата во подлабоките делови на Земјата (мантија и јадро).

Геоелектриката може да се подели на повеќе начини, но основната поделба е на геоелектрика и геоелектрични методи за истражување на минерални суровини (апликативна геоелектрика).

Геоелектриката има за цел да го следи геоелектричното поле во сите слоеви на Земјата: атмосфера, хидросфера, земјина кора, мантија, јадро. Познавањето на геоелектричното поле е во тесна врска со изучувањето на магнетното поле на Земјата.

Оваа глава од учебникот ги обработува потеклото на природниот електричен потенцијал, електричните својства на карпите и карпестите формации, регионалното геоелектрично поле на Земјата, геоелектричните методи, геоелектрично картирање и сондирање и распоредот на електриците.

Дел 4: Сеизмика - Сеизмичките истражувања способни да откријат подземни карактеристики од големи до мали размери, односно тие вклучуваат проценка на облиците и физичките својства на подземните слоеви на Земјата од враќањето на звучните бранови кои се шират низ Земјата. Сеизмичките методи ги користи својствата на брзината на звукот, односно звучните бранови. Оваа брзина е различна за различни карпи и токму таа разлика се користи во сеизмичкиот метод. Кога се создава звучен бран на или во близина на површината на земјата, дел од енергијата која се создава ќе се рефлектира назад. Тоа може да се окарактеризира како ехо. Од ова ехо може да се одредат брзините на бранот низ карпите, како и длабочините од каде доаѓа бранот.

Кога се користат сеизмичките методи, најчесто се зборува за два типа на сеизмички методи, метода на рефлексија (одбивање) и рефракција (прекршување) на брановите.

Овој дел зборува за раните познавања за земјотресите, типовите на сеизмички бранови, што се земјотреси и типови на земјотреси, главни параметри на земјотресите, сеизмичноста на територијата на Република Македонија, еластичните особини на телата и сеизмичките методи на истражување (метода на рефракција и рефлективна сеизмичка метода).

Дел 5: Геотермија - Топлината со која располага Земјата, генерално гледано, доаѓа од два вида на извори: извори од внатрешноста на Земјата и земјината кора и извори кои потекнуваат од вселената. Пренесувањето на топлината во Земјата се врши на три начина и тоа: кондукција или спроведување, конвекција или пренесување и радијација или зрачење.

Практичната примена на геотермалните методи се сведува на мерење на температурата близу површината за проучување на латералните варијации на температурата и длабински мерења во дупчотините за проучување на вертикалниот распоред на температурата вдоль дупнатината.

Во ова поглавје се прикажани основните сфаќања за топлината во Земјата, равенката за кондуктивно течење на топлина, создавањето на радиоактивна топлина, пресметување на едноставни геотерми, порозност и температура и периодичен топлотен тек од сончевото зрачење.

ЗАКЛУЧОК

Ракописот „Основи на геофизика“ – учебник од авторката проф. д-р Благоица Донева е наменет за студентите на прв циклус студии на Факултетот за природни и технички науки, студиска програма Геологија на Универзитет „Гоце Делчев“ во Штип, а наменет за предметот Основи на геофизика од четврти

семестар со фонд на часови 2+2+1 и 6 ЕКТС. Ракописот е од несомнено значење за изучување на проблематиката од геофизичките методи кои се користат за истражување на Земјата и нејзините геофизички полиња. Геофизиката е една од природните науки која се занимава со физичките процеси и физичките својства на Земјата и непосредната животна средина, како и за употреба на квантитативни методи за нивна анализа. Геофизичките истражувања и податоците добиени од нив се користат за анализа на можните нафтени басени и минерални наоѓалишта, да се изнајдат подземните води, да се изнајдат археолошки наоѓалишта, да се определи дебелината на ледниците и почвите и да се проценат местата за еколошко подобрување.

Врз база на сето погоре кажано, а врз основа на стандардите, критериумите и индикаторите предвидени со методологијата за вреднување и објавување на учебници, Рецензентската комисија има особена чест да му предложи на Наставно-научниот совет на Факултетот за природни и технички науки при Универзитет „Гоце Делчев“ во Штип, ракописот „Основи на геофизика“ учебник од авторот проф. д-р Благица Донева да го прифати за објавување во е-библиотеката на Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип.

РЕЦЕНЗЕНТИ

Д-р Марјан Делипетрев, редовен професор, с.р.

Д-р Катерина Дрогрешка, вонреден професор, с.р.

РЕЦЕНЗИЈА
НА ДОКТОРСКА ДИСЕРТАЦИЈА СО НАСЛОВ „ТИРОИДНА
ДИСФУНКЦИЈА КАКО ПРЕДИКТИВЕН ФАКТОР ВО СПОНТАНА ЗАГУБА
НА РАНА БРЕМЕНОСТ”, ПРИЈАВЕНА НА ФАКУЛТЕТ ЗА МЕДИЦИНСКИ
НАУКИ, УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ” - ШТИП

Со Одлука број 0206-624/9 од 26.8.2024 година, донесена на 90. седница на Наставно-научниот совет на докторски студии на Кампус 3 – Факултет за медицински науки, Универзитет „Гоце Делчев” - Штип, формирана е Комисија за оценка и одбрана на докторската дисертација со наслов „Тироидна дисфункција како предиктивен фактор во спонтаната загуба на рана бременост”, пријавена и изработена од кандидатката д-р Сања Балџиева, во состав:

- проф. д-р Глигор Димитров – претседател,
- проф. д-р Светлана Јовевска – член, интерен ментор,
- проф. д-р Самуел Садикарио – член, екстерен ментор,
- проф. д-р Зоранчо Петановски - член,
- проф. д-р Ивица Смоковски – член,

Комисијата во наведениот состав го разгледа целокупно доставениот материјал и го поднесува следниов

ИЗВЕШТАЈ

1. Анализа на трудот

Докторската дисертација со наслов „Тироидна дисфункција како предиктивен фактор во спонтаната загуба на рана бременост” претставува оригинален труд кој е пријавен и изработен од д-р Сања Балџиева, докторанд на Факултетот за медицински науки при Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип. Докторската дисертација е напишана на 130 страници, во А4 формат, со вкупно 12 табели, 26 графикони, 3 слики и 211 литературни цитати. Содржината во трудот опфаќа 8 поглавја, организирани по следниов редослед: *Вовед; Преглед на литература; Предмет, мотив и цели на студијата; Методи на истражување; Резултати; Дискусија; Заклучоци и Додаток*. Готовиот докторски труд содржи и кратко резиме на македонски и на англиски јазик. Во понатамошниот тек од овој извештај презентира се краток осврт за секое поглавје од докторската дисертација.

Во *Воведниот дел* од трудот, кандидатката д-р Сања Балџиева дава еден осврт кон темата, ја истакнува значајноста на проблематиката што ја обработува во секојдневното живеење и научниот придонес на истата. Кандидатката дава кратко воведување кон она што го пишува во тезата, дефинирајќи ги клучните поими и последните препораки за универзален или таргетиран скрининг за тироидна дисфункција во бременост и тоа во прв триместар или во периодот на планирање бременост кај жени над 30 години.

Во следниот дел од докторски труд, *Преглед на литературата*, низ 6 поглавја и 22 потпоглавја се презентирани литературни податоци и цитирани последни препораки. Кандидатката во овој дел детално во шест поглавја објаснува за: Спонтаната загуба на бременост; Тироидна жлезда и бременоста; Хипотироидизам и бременост; Тиреотоксикоза и бременост; Тироидна автоимуност и спонтан абортус; како и за Скрининг на тироидна функција пред

бременост или во многу рана бременост. Во делот *Преглед на литературата* многу студиозно ја разработува проблематиката започнувајќи со дефинирање на поимот спонтан абортус, клиничка поделба на спонтан абортус, причини за абортус како фетални, така и мајчини и патернални. Потоа го објаснува менаџментот и третманот (експектативен, медикаментозен, хируршки третман) при спонтан абортус и на крајот од првото поглавје сумира податоци од литературата за врската помеѓу тироидната жлезда, тироидна автоимуност и спонтаниот абортус. Во второто поглавје кандидатката детално пишува за ембрионалниот развој на тироидната жлезда, аномалиите во развојот на тироидната жлезда, нормалната анатомијата и физиологијата на тироидна жлезда, како и создавањето и метаболизмот на тироидните хормони. Во овој дел д-р Балциева ги опфаќа тироидните дисфункционални заболувања во бременост како хипотироидизам и тиреотоксикоза, давајќи преглед на симптомите, влијанието врз бременоста, дијагнозата, менаџментот и третманот. Кандидатката во овој дел пишува и за референтните вредности на тироидните функционални тестови, студиозно и прецизно ги наведува од повеќе извори и компарира. Во овој дел многу студиозно ја опишува физиологијата на тироидната жлезда во бременост. Промените кај мајката во бременост во однос на тироидната функција се резултат на значајно и многу рано зголемување на хепаталната продукцијата на тироксин врзувачки глобулини (TBG) и плацентарната продукција на хуман хормонски гонадотропин (hCG). Во многу рана бременост нивото на тироксин-врзувачките протеини во крвта кои се главните протеински врзувачи или носачи на тироидни хормони почнува да се зголемува и го достигнува пикот околу дваесеттата гестациска недела кога се стабилизира и одржува едно плато до крајот на бременоста. Тироксин врзувачките глобулини (TBG) се создаваат во хепарот на трудницата. На крајот од бременоста концентрацијата на TBG е за два пати повисока од онаа на почетокот од бременоста. Кандидатката ги објаснува и двете причини за зголемената концентрација на TBG во бременост. Првата е зголемена концентрација на хормонот естроген, кој го следи развојот на секоја нормална бременост, кој пак стимулира создавање на TBG од хепарот, или т.н. естроген индуцирана TBG продукција. Втората причина е намалена метаболна стапка како резултат на зголемена TBG сијалијација и гликолизација. При таа зголемена концентрација на TBG за да може да се одржи адекватно нивото на слободни тироидни хормони мора да се зголеми создавањето на тотални тироксин (T4) и тријодтиронин (T3) од мајчината тироидна жлезда. Па така, зголемената концентрација на TBG во крвта го зголемува нивото на тоталните серумски T4 и T3, но не го афектира нивото на физиолошки важните серумски слободен T4 и T3. Тоталниот серумски T4 започнува да се зголемува нагло помеѓу 6 и 9 недела од бременоста, а платото го достигнува во 18 гестациска недела. Слободниот серумски T4 се покачува малку и достигнува пик заедно со нивото на hCG, за да потоа се врати на нормалните вредности. Покачувањето на серумскиот тотален T4 е поизразено до 18 г.н., а потоа се задржува на таа постигната вредност која е за два пати поголема од почетната вредност до крајот на бременоста. Феталната тироидна жлезда не е во состојба да го концентрира јодот во периодот се до 10-12 г.н. До тој период главен извор на тироидни хормони за фетусот се мајчините кои ја поминуваат постелката и се важни за нормален развој на феталниот мозок. Иако феталната тироидна жлезда по 12 г.н. започнува да го концентрира јодот и создава тироидни хормони, снабдувањето од мајчините тироидни хормони останува главен извор.

Создавањето и излучувањето на тироидни хормони од фетална тироидна жлезда како резултат на стимулација од феталниот TSH од хипофизата започнува околу 20 г.н. Во моментот на раѓање околу 30% од T4 во папочната врвца на плодот е со потекло од мајката. Кандидатката го продолжува своето излагање со објаснување на промените во физиологијата на тироидната жлезда во бременост не само како резултат на зголемената концентрација на TBG и последователно на тотални тироидни хормони, туку и на зголемената концентрација во крвта на хуман хормонскиот гонадотропин кој го следи развојот на секоја нормална бременост. Плацентарниот трофобласт создава hCG кој поради својата слична градба со TSH ги стимулира TSH рецепторите на тироидната жлезда. TSH и hCG се гликопротеински хормони кои се изградени од две субединици, алфа и бета. Алфа субединицата е идентична и кај двата хормона, кое не се однесува и за бета субединицата. Иако бета субединици на TSH и hCG се различни, со различни аминокиселински секвенци, сепак се хомологни меѓу себе. Поради таа идентичност на алфа субединицата и хомологија на бета субединицата, hCG има голем стимулирачки ефект врз TSH рецепторите на тироидната жлезда. Како резултат на стимулација на тироидната жлезда од hCG се зголемува создавање на тироидни хормони од истата кои по принципот на негативна повратна врска го инхибираат излучувањето на тиреотропин ослободувачки хормон (TRH) од хипоталамусот и тиреостимулирачки хормон (TSH) од хипофизата. Тоа е транзиторно hCG-индуцирано создавање на тироксин, кој го инхибира мајчиното создавање на тиреотропин (TSH). Најчесто останува како транзиторен или минлив субклинички хипертироидизам (поради намалена серумска концентрација на TSH) кој се смета за нормален наод во првиот триместар од бременоста и не бара дополнителна евалуација. Како што бременоста напредува, секрецијата на hCG се намалува, така и концентрацијата на серумски слободен T3 и T4 се намалува, а серумскиот TSH се покачува приближно или во границите на нормалните референтни вредности. По оплодувањето започнува да расте нивото на серумски hCG и го достигнува својот пик помеѓу 10 и 12 г.н. Па затоа, тиреотропниот ефект на hCG кој придонесува за зголемена продукција на тироидни хормони од жлездата е најголем кон крајот на првиот триместар, кое конкомитантно води кон намалување на TSH кон крајот на првиот триместар. Подоцна, во поодминатата бременост се намалува секрецијата на hCG, концентрацијата на серумските слободни тироидни хормони се намалува, а концентрацијата на серумскиот TSH постепено се покачува до или во границите на нормалните референтни вредности. Во состојба на функционално заболување на тироидна жлезда во бременост кое не е третирано, или препознаено заболување на тироидна жлезда пред бременост и во многу рана бременост, способноста за адаптабилност и одговор на зголемените потреби во бременост од страна на тироидна жлезда е намалена. Тоа ќе резултира со негативни исходи врз бременоста, како врз мајката така и врз плодот. Степенот на компликации зависи од повеќе параметри, а превенцијата се состои во скрининг на тироидна функција пред бременост или во рана бременост. Токму поради промените во физиологијата на тироидната жлезда во нормална бременост и резултатите од тироидните функционални тестови, потребна е посебна интерпретација на резултатите во бременост. Па така, кандидатката, на крај од поглавјето завршува со истакнување на потребата од скрининг на тироидна функција во прв триместар од бременост, повторно многу детално со опишување и споредување на препораките, од Европската асоцијација за тироидна жлезда (ETA), Американската асоцијација за тироидна жлезда (ATA) и Американскиот колеџ за акушерство и гинекологија (ACOG).

По обемниот литературен преглед, во делот *Предмет, цели и мотив на истражувањето* кандидатката јасно го дефинира предметот и целите на истражувањето. Исто така, ја поставува основата хипотеза и неколкуте потхипотези. Д-р Сања Балциева посочува дека целта на оваа студија е да се истакне влијанието на вредноста на мајчиниот серумски TSH врз успехот на бременоста како и да се дефинира потребата за скрининг на тироидна функција претконцепциски или многу рано во бременост (на првата пренатална контрола), особено кај пациентки во т.н. ризична група. Кандидатката како цел поставува и тоа дека треба да се воведат препораки во нашите лаборатории за вредности на тироидни анализи специфични во бременост и менаџирањето на пациентките да се промени во насока на постигнување на оптимално серумско ниво на тиреостимулирачки хормон. Основната цел е водена од тоа дека во секоја нормална бременост следат промени во физиологијата на тироидната жлезда кои се рефлектираат и со промени во тироидните функционални тестови. Кандидатката го посочува основниот мотив, а тоа е секоја прва, планирана и посакувана бременост да не означува и спонтаната загуба на бременост поради непознаено тироидно заболување. Дополнителен мотив е правилно следење и третирање на заболувања на тироидна жлезда во бременост, изнесување и породување жив плод.

Во поглавјето *Методи на истражување* д-р Балциева пишува за дизајнот на студијата, како се селектирани испитаничките, како се следат во тек на истражувањето, методи на работа кои ги користи: анамнеза и физикален преглед, ултразвучен преглед во бременост, лабораториски иследувања и ги опишува параметрите кои ги анализира. Студијата е со проспективен карактер на 100 амбулантски пациентки при гинеколошко-акушерската амбуланта и Одделот за гинекологија и акушерство во Општа болница Струмица. Испитаничките биле поделени во две групи, контролна група од 50 испитаници, со нормално репродуктивно здравје со едно или повеќе здрави живородени деца и испитувана група од 50 испитаници, која ја составувале пациентки со акушерска историја на еден или повеќе спонтани абортуси во првиот триместар од бременоста. За сите пациентки од двете групи, бил почитуван Законот за заштита на личните податоци како и Правилникот на Комитетот за етички прашања на Факултетот за медицински науки при УГД во Штип. Кандидатката опишува седум ексклузивни критериуми за двете групи, како и три инклузивни критериуми за контролната група и седум инклузивни критериуми за испитуваната група. Покрај критериумите во овој дел е опишан и начинот на следење на испитаничките. Параметри кои кандидатката ги иследувала се: возраст (поврзаност со старосна граница над и под 30 години); телесна тежина и висина на пациентката за одредување на БМИ; лична анамнеза за заболувања, гинеколошка анамнеза, Акушерска анамнеза за број на бремености, број на породувања, број на абортуси; гестациска недела во која настанал спонтан абортус, родилна телесна тежина на плод/плодови од бремености кои завршиле со породување; соочување со инфертилитет (примарен, секундарен); коморбидитети како хипертензија и дијабетес надвор од бременост и во бременост; користење на суплементи во бременост; фамилијарна анамнеза за заболување на тироидна жлезда; тиреотропен хормон (тиреостимулирачки хормон-TSH); вкупен тироксин (TT4); слободен тироксин (FT4); одредување на анти тироидни антитела како: анти тиреопероксидаза антитела (Anti-TPO Ab). Податоците кандидатката ги прибирала, исто така, со пополнување на анкетно ливче.

Во поглавјето *Резултати* кандидатката систематски ги презентира добиените резултати по соодветна статистичка обработка. Истите се прикажани со табели и графикони и текстуално објаснети. Дел од резултатите го претставуваат следното: вредностите на TSH > 4 mIU/L на испитувана и контролна група версус вредностите на TSH од 0,1 до 2.49 mIU/L за $p < .05$ го зголемува ризикот за спонтан абортус за 7.5 пати. Кандидатката во своите резултати опишува сигнификантна асоцијација помеѓу испитувана и контролна група версус вредностите на TSH од 2.5-4.0 mIU/L версус вредностите на TSH од 0,1 до 2.49 mIU/L за $p < .05$. Вредностите на TSH од 2.5-4.0 mIU/L кај пациентките ја зголемува шансата за спонтан абортус за 2.5 пати во однос на вредностите на TSH од 0,1 до 2.49 mIU/L. Во истражувањето се регистрира сигнификантна асоцијација помеѓу ИГ и КГ версус вредностите на TSH над 2.5 mIU/L версус вредностите на TSH од 0,1 до 2.49 mIU/L за $p < .05$. Вредностите на TSH над 2.5 mIU/L кај пациентките ја зголемува шансата за спонтан абортус за 3 пати во однос на вредностите на TSH од 0,1 до 2.49 mIU/L. Исто така, во студијата се регистрира сигнификантна поврзаност помеѓу позитивните Анти-ТПО антители и регистрацијата на спонтани абортуси и оние без спонтан загуба во раната бременост. Присуството на позитивните антители кај пациентките ја зголемува шансата за спонтан абортус за 3 пати во однос на негативни Анти-ТПО антители.

Во *Дискусија* кандидатката дава студиозно објаснување на резултатите, како и пишува за резултатите од други студии и истите ги споредува.

Во *Заклучокот* преку шест главни точки и четири потточки кандидатката ги изнесува своите заклучоци. Со добиените резултати кандидатката ја потврдува основната хипотеза, при што потоа го изведува заклучокот дека пациентките би имале бенефит од намалување на горната референтна граница на TSH и воведувањето на популациони и триместар-специфични референти вредности кои ќе бидат различни од оние за негравидна популација. Кандидатката презентира резултати кои се многу слични на оние од други студии, а тоа е дека вредноста на TSH од 2.5-4.0 mIU/L кај пациентките го зголемува за два ипол пати ризикот за спонтан абортус во однос на вредностите на TSH 0,1-2.5 mIU/L. Кандидатката бележи резултати кои укажуваат на поголем ризик од спонтан абортус кај испитанички со позитивни антители и пониско ниво на TSH наспроти отсуство на антители и повисоко ниво на TSH. Во студија се добиени резултатите, каде што се бележи присуството на позитивните антители кај пациентките го зголемува ризикот за спонтан абортус за 3 пати во однос на Anti-ТПО Ab негативните испитанички. Затоа, може да заклучиме дека покрај скрининг на нивото на TSH, секое покачено ниво на TSH над 2.5 mIU/L во прв триместар на бременоста треба да следи рефлексно одредување и на статусот на Anti-ТПО Ab. Кандидатката добива резултати кои укажуваат на ревидирање на постоечки референти вредности на тироидни функционални тестови кои ќе се однесуваат само за гравидна популација, но и потребата од прифаќање на препораките од клиничарите. Тоа е важно бидејќи, доколку би се следеле препораките на ATA за дефинирање на субклинички хипотироидизам (а тоа е вредност на TSH над 2.5 mIU/L), во нашата студија истиот се дијагностицира кај 58% од испитаничките во испитуваната група и 15% кај испитаничките од контролната група со сигнификантна разлика помеѓу двете групи за $p < .05$. Според препораките за дефинирање на субклинички хипотироидизам во рана бременост, или субклинички хипотироидизам кај жени во репродуктивен период кои имаат тешкотии со остварување бременост, истиот

тој треба да се следи и третира, а тие препораки воопшто не се совпаѓаат со референтни вредности кои се однесуваат и за gravidна и неgravidна популација. Третирање на пациентките со субклинички хипотироидизам во периодот пред забременување и во бременост би го намалил ризикот од спонтан абортус во рана бременост. Важноста на терапијата за тироидна дисфункција во бременост, како и неопходноста од континуирано примање, без самостојно прекинување или намалување, би го намалил негативниот исход врз бременоста, каде во голем дел е потребно информирање и едуцирање на пациентките во однос на лековите.

Последното поглавје во докторскиот труд насловено како *Додатоци* кандидатката доставува прилог три слики од кои две се шематски прикажани протоколи за менаџирање на тироидна дисфункција во бременост според Американската тироидна асоцијација и Европското здружение за тироидни болести во бременост. Во овој дел се и појаснувањето за користените кратенки во тезата и на крајот од делот во поглавјето Користена литература следуваат библиографските податоци, вкупно 211 по број.

2. Научен придонес

Добиените резултати од ова истражување покажуваат дека пациентките ќе имаат бенефит од намалување на горната референтна граница на TSH која се однесува за неgravidна популација и дека е потребно приспособување на референтните вредности за тироидни функционални тестови за секој од триместрите во бременоста. Наскоите кои произлегуваат од ова истражување за универзалниот скрининг за тироидна дисфункција претконцепциски или во многу рана бременост (на првата антенатална контрола) ќе овозможат детектирање на трудници со намалена способност за компензирање на физиолошките промени на тироидната жлезда во тек на бременост и можност за суплементација и постигање на целта – изнесување на бременоста. Резултатите претставуваат сериозен придонес кон клиничката медицина и репродуктивно здравје, бидејќи секоја прва и посакувана бременост особено над 30 годишна возраст не треба да означува спонтан загуба на рана бременост поради препознаена тироидна дисфункција или субклинички хипотироидизам.

Дисертацијата „Тироидна дисфункција како предиктивен фактор во спонтан загуба на рана бременост“ од д-р Сања Балџиева е работена според Правилникот за трет циклус на студии и е напишана на стручен научен јазик, јасно, разбирливо, со користење на медицинска терминологија, а обработениот материјал ги исполнува сите критериуми предвидени за една докторска дисертација.

3. Исполнетост на законските услови за одбрана на докторатот

Кандидатката д-р Сања Балџиева пред одбраната на докторската дисертација ги објавила следните рецензирани научни трудови:

1. Baldzieva, S., Jovevska, S. (2023) Correlation between thyroid stimulating hormone (TSH) levels in maternal blood and risk of spontaneous abortion in the first trimester. Knowledge – International Journal. Vol.60.4 579-586

2. Baldzieva, S., Jovevska, S., Lazareva, Lj. (2023) Pregnancy complications in maternal's hyperthyroidism and hypothyroidism. Knowledge – International Journal. Vol.61.4 759-766

3. Baldzieva, S., Jovevska, S. (2022) Changes in the physiology of the thyroid gland in pregnancy and the need for trimester-specific references values in thyroid status: a review. Knowledge – International Journal. Vol.54.4 583-588

ЗАКЛУЧОК И ПРЕДЛОГ

Комисијата за оценка и одбрана детално ја разгледа докторската дисертација со наслов „Тироидна дисфункција како предиктивен фактор во спонтана загуба на рана бременост“ од кандидатката д-р Сања Балџиева и донесе заклучок дека истата претставува оригинален, самостоен, прецизно дефиниран и јасно оформен научен труд со систематски разработена проблематика и оригинални резултати. Докторската дисертација врз основа на содржината, обемот и постигнатото ниво на квалитет на научна работа ги задоволува и исполнува условите потребни за изработка на докторска дисертација.

Врз основа на тоа, Комисијата има чест да му предложи на **Наставно-научен совет на докторски студии на Кампус 3 да ја прифати позитивната рецензија на докторската дисертација со наслов „Тироидна дисфункција како предиктивен фактор во спонтана загуба на рана бременост“ од кандидатката д-р Сања Балџиева и да се одобри јавна одбрана на истата.**

РЕЦЕНЗЕНТСКА КОМИСИЈА

Проф. д-р Глигор Димитров, претседател,
Факултет за медицински науки, Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, с.р.
Проф. д-р Светлана Јовевска, член, интерен ментор,
Факултет за медицински науки, Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, с.р.
Проф. д-р Самуел Садикарио, член, екстерен ментор,
Медицински факултет, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ – Скопје, с.р.
Проф. д-р Зоранчо Петановски, член,
Факултет за медицински науки, Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, с.р.
Проф. д-р Ивица Смоковски, член,
Факултет за медицински науки, Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, с.р.

РЕЦЕНЗИЈА
НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА „УНАПРЕДУВАЊЕ НА ДЕЛОВНИТЕ
ПРОЦЕСИ ВО ХОТЕЛИЕРСТВОТО ВО РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА
МАКЕДОНИЈА“, ИЗРАБОТЕНА ОД М-Р ЦЕВАТ КИЦАРА,
ПРИЈАВЕНА НА ФАКУЛТЕТ ЗА ТУРИЗАМ И БИЗНИС ЛОГИСТИКА,
УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ ВО ШТИП

Наставно-научниот совет на докторски студии на Кампус 4 при Универзитет „Гоце Делчев“ во Штип на својата 78. седница (електронска), одржана на 16.9.2024 год., донесе Одлука бр. 0206-658/2 од 16.9.2024 год., со која се формира Рецензентска комисија за оценка и одбрана на докторската дисертација со наслов **„Унапредување на деловните процеси во хотелиерството во Република Северна Македонија“**, пријавена и изработена од кандидатот м-р Цеват Кицара, магистер по менаџмент со одбранбено-безбедносни ресурси во областа на безбедноста и одбраната, во состав:

- **проф. д-р Тања Ангелкова-Петкова**, претседател;
- **проф. д-р Цане Котески**, член;
- **вон. проф. д-р Оливер Филиповски**, член;
- **проф. д-р Неда Петроска-Ангеловска**, екстерен ментор, член;
- **проф. д-р Елизабета Митрева**, ментор, член.

Комисијата во наведениот состав, по прегледување на докторската дисертација, го поднесува следниов

ИЗВЕШТАЈ

Структура на трудот

Докторската дисертација „Унапредување на деловните процеси во хотелиерството во Република Северна Македонија“ на докторанд м-р Цеват Кицара содржи 314 страници, од кои на 268 страници е претставен основниот текст, на 16 страници се поместени 186 релевантни библиографски единици, од монографски единици, периодични списанија, статии, извештаи и интернет страници, во најголем дел странска литература што ги покрива подрачјата што се третирали во трудот. На крај од трудот се дадени прилози во однос на инструментот во истражувањето, како и список на организации кои учествуваа во истото. списокот на слики, таблици и графикони е даден на крај од трудот.

Содржински дисертацијата има 8 теми, кои се поделени во две (2) глави кои опфаќаат теоретски и истражувачки дел.

Кратка содржина: *(наведени само главните теми)*

Вовед

Глава 1. Феноменот квалитет и неговото значење во дефинирање на производот/ услугата

Глава 2. Карактеристики на квалитетот во хотелиерството

Глава 3. Модели на деловна совршеност

Глава 4. Анализа на филозофијата ТУК - Тотално управување со квалитет (TQM - Total Quality Management)

Глава 5. Управување со деловните процеси

Глава 6. Методи и техники за управување со деловните процеси

Глава 7. Анализа на состојбата во однос на управување со деловните процеси во хотелиерството

Глава 8. Анализа на можностите за унапредување на квалитетот на деловните процеси во хотелиерството

Заклучок

Прилози

Литература

Докторската дисертација е збогатена со 35 табели, 5 графикони и 11 слики, за да може на сликовит начин да се претстави и полесно да се разбере истражуваната проблематика.

Предмет и цели на истражувањето

Предмет на истражување во докторската дисертација е да се унапредат деловните процеси во хотелиерството во Република Северна Македонија според однапред дефиниран модел. Цел на дисертацијата е да се добие една реална слика за моделите на управување со деловните процеси во хотелската индустрија во РС Македонија. Со цел да се добијат корисни насоки за изработка на модел кој ќе придонесе за подобрување на организациските перформанси, се дефинирани мерки кои ќе доведат кон остварување на одржливите деловни системи, притоа поттикнувајќи ја иновативноста и давајќи свој придонес во јакнењето на врските помеѓу хотелската индустрија, научноистражувачката работа и иновациите. Тотално управување со квалитет (ТУК) е нов пристап во менаџментот во насока на континуирано подобрување на квалитетот на сите активности на организациите. Затоа и целта на дисертацијата е анализа на постоечката состојба во хотелската индустрија, анализа на можностите за унапредување на деловните процеси во хотелиерството, но и предлог модел за подобрување на истите. Поради фактот што квалитетот е клучен фактор во долгорочната конкурентност, тоталното управување со квалитетот е филозофија на работење во правец на постојано подобрување на квалитетот на сите активности на организацијата.

Методологија на истражувањето

Методологијата на истражувањето опфаќа цели, хипотези, методи, инструменти и техники. Во истражувањето се поставени генерална хипотеза и четири посебни хипотези, за чие докажување се користат различни методи и техники: метод на научно и систематско набљудување, метод на анализа на содржината, метод на испитување (анкетирање), статистички метод и други. Користена е разновидна библиографија и податоци од интернет.

Истражувањето во овој труд имаше задача да утврди до кое ниво хотелите се запознаени и ги употребуваат овие критични фактори кои влегуваат во примерокот на ова истражување. Задачите на емпириското истражување се: Да се формира модел на зрелост во управување со деловните процеси кој ќе овозможи дијагностицирање на моменталната состојба на хотелите во Република Северна Македонија, во смисла на застапеноста и прифатеност на процесниот пристап, но и да се понуди модел за унапредување.

1. Да се потенцира значајноста во управувањето со квалитетот на ниво на клучните процеси, со посебен акцент на значајноста на ефикасноста на истите.

2. Да се утврди во која мера хотелите во Република Северна Македонија се процесно ориентирани и колку таквата ориентираност влијае на нивната ефикасност и конкурентност.

3. Да се испита примената на менаџмент системите во хотелите во Република Северна Македонија, како и значајноста на нивната примена во унапредување на квалитетот на деловните процеси.

Генерална хипотеза:

X0. Постои статистички значајна корелација помеѓу нивоата на зрелост во управување со деловните процеси и конкурентноста на пазарот на хотелите во Република Северна Македонија.

Помошни хипотези:

X1. Унапредувањето на квалитетот на деловните процеси е во директна корелација со конкурентноста на организацијата.

X2. Раководството на организацијата е запознаено со факторите за успешна имплементација на процесната ориентација.

X3. Менаџмент системите доминантно се применуваат во управувањето со хотелите во Република Северна Македонија.

X4. Во хотелите во Република Северна Македонија е преобладавајќо управувањето засновано на концептот на процесна ориентација.

Независни варијабли: Општи карактеристики на хотелите (дејност, структура и форма на сопственост, број на вработени, просечна плата по вработен); Карактеристики на менаџерите во однос на функцијата, полот, возраста, годините на работа; Имплементирани менаџмент системи; Организациона структура.

Зависни варијабли: Фактори за управување со квалитетот; Елементи за управување со квалитетот; Фактори на зрелост на деловните процеси; Конкурентност на хотелот.

За да се дојде до одговорите на поставениот проблем, цел и хипотези е користен структуриран инструмент (анкетен прашалник) кој се содржи од три дела. Во првиот дел се бараат одговори за демографските карактеристики на испитаниците (11 прашања). Во вториот дел, прашањата се однесуваат на менаџмент системите кои ги има имплементирани хотелот, како и прашањата поврзани со опишување на деловната средина во хотелот во кој работат испитаниците - за секој од наведените фактори на управување со менаџмент системите (9 прашања). Во третиот дел се обработуваат прашања кои се однесуваат на организациската структура и управување со деловните процеси. Овде се анализираат 13 аспекти кои се однесуваат на: Стратегијата, Раководството, Управувањето со процесите, Управувањето со вработените, Информатичката технологија, Комуникацијата, Фокусот кон купувачите, Односите со надворешните добавувачи, Вештините на вработените, Системот на наградување, Континуираното подобрување, Методите и техниките, како и на Мерилата на перформансите. Резултатите се обработени со статистички методи.

За обработка и анализа на податоците се користени програмите SPSS (Statistical Package for the Social Sciences), SPSS 21 (Statistical Package for the Social Sciences), додека графичките визуализации се изработени со помош на програмата Microsoft Office Excel. Користена е и петстепенa Ликертова скала (од 1 до 5), со фактор на влијание многу низок (1 – 1,80), низок (1,81 – 2,60), среден (2,61 – 3,40), висок (3,41 – 4,20) и многу висок (4,21 – 5,00).

Анализа на одделните делови од докторската дисертација

Докторската дисертација со наслов „Унапредување на деловните процеси во хотелиерството во Република Северна Македонија“ од кандидатот м-р Џеват Кицара е поделена во два дела. Првиот дел е *Теоретски дел* кој опфаќа вовед и шест глави: Феноменот квалитет и неговото значење во дефинирање на производот/услугата; Карактеристики на квалитетот во хотелиерството; Модели на деловна совршеност; Тотално управување со квалитет (ТУК); Управување со деловните процеси; и Методи и техники за управување со деловните процеси. Вториот дел е *Истражувачки*, и во него се вклучени два дела: Анализа на состојбата во однос на управување со деловните процеси во хотелиерството и Анализа на можностите за унапредување на квалитетот на деловните процеси во хотелиерството.

Во *првата глава* од Теоретскиот дел се елаборира феноменот квалитет и неговото значење во дефинирање на производот/услугата. Дефинирањето и значењето на квалитетот во туризмот и хотелиерството е претставено преку соодветна анализа на обемната литература поврзана со квалитетот во услужните дејности. Понатаму, направен е преглед на деловното работење на самиот услужен сектор, при што, е даден посебен осврт на деловното работење на услужниот сектор во нашата држава. Воедно, е елаборирана и позицијата на хотелиерството во меѓународните рамки, за на крајот од оваа глава, да биде претставено значењето и улогата на хотелиерството во се вкупниот стопански развој на Република Северна Македонија.

Втората глава од Теоретскиот дел се однесува на карактеристиките на квалитетот во хотелиерството и се опфатени и образложени клучните обележја на хотелското работење, обележјата на хотелскиот производ/услуга, како и кратка анализа на димензиите на квалитетот на хотелската услуга. Квалитетот на услугите ги вклучува сите параметри кои резултираат со задоволство на корисниците на истите. Еден од принципиелните начини по кој организациите од хотелската индустрија може да се разликуваат меѓу себе е преку конзистентна испорака на повисок квалитет од конкурентите. Извонредниот квалитет може да биде потенцијална конкурентска предност која води до супериорност во нудење на услугите и остварување на профит. Зборувајќи за квалитетот во хотелиерството, важно е да се нагласи дека за да се биде подобар и да се овозможи квалитетна услуга, неопходни се и повисоки трошоци. Но, инвестициите во квалитетот се вредни да се направат, имајќи предвид дека поголемо задоволство на потрошувачот води кон зголемена посетеност на хотелите, а со тоа и до поголем профит.

Една од клучните цели на организациите од хотелската индустрија е да се стреми кон совршеност во сите области од работењето. Ова би можело да се постигне преку спроведување на соодветни Модели на деловна совршеност, што практично претставува и наслов на *третата глава* од Теоретскиот дел на дисертацијата. Во неа, на почеток се претставени основните карактеристики на деловното совршенство, како и моделите на управување со квалитетот во хотелиерството. Прикажани се и менаџмент системите како основа за управување со нив, значењето на стандардите во хотелскиот бизнис, суштината на серијата стандарди ISO 9000, со акцент на Системот за управување со квалитет, по што се разработени и некои од останатите менаџмент системи, како и интегрираните менаџмент системи. Посветеноста на претпријатијата од хотелската индустрија кон стандардите, како и упатствата кои се темелат врз PDCA (планирај, спроведи,

провери и делувај) пристапот, може да резултира со константни подобрувања. Тие се практично и движечка сила на напредокот и константното подобрување во сите сектори на деловните процеси.

Во продолжение на овој прв (теоретски) дел на докторската дисертација акцентот е ставен на Тотално управување со квалитет (ТУК). Имајќи предвид дека во време на голема конкуренција и присуство на многу ентитети на пазарот е неопходно да се зголеми акцентот на квалитетот на целокупното работење во хотелските претпријатија. Оттука е и важноста на овој дел од дисертацијата, каде најпрво е објаснет и дефиниран поимот и дефиницијата, како и основните принципи на филозофијата на Тотално управување со квалитет (ТУК) или Total Quality Management (TQM) во хотелиерството. Посебен акцент е ставен на концептите при проектирање и имплементација на ТУК системот и придобивките од усвојување на филозофијата. На крај, прикажани се и можните грешки во процесот на воведување на ТУК систем во хотелиерството.

За да се биде успешен, за хотелиерски бизнис е многу битно како деловните процеси се дизајнирани и управувани. Во таа насока, во дисертацијата е претставена важноста во Управувањето со деловните процеси, односно елаборирани се основите за проектирање и имплементирање на систем на квалитет. Во овој дел се дава одговорот на прашањето зошто е потребно да се проектира систем за квалитет, по што се претставени и дел од пристапите кои се однесуваат на унапредувањето на квалитетот на деловните процеси, производител/ услугите. Исто така, овој дел се осврнува и на традиционалното управување со процесите, реактивното подобрување на процесите, односно методологијата за реактивно унапредување на деловните процеси. Разработено е и проактивното подобрување на деловните процеси, потребата од реинженеринг и од каде треба да се започне со интерната стандардизација. На крај, направена е анализа на основните елементи на деловните процеси, како и на примената на QC-CE моделот. Овој модел е комбинација од QC-концептот (Quality Circle) и CE-пристапот (Cause and Effect) и е клучен во дизајнирањето на деловните процеси.

Последната глава во теоретскиот дел од дисертацијата е насловена Методи и техники за управување со деловните процеси. Во истата се анализираат методите за подобрување (Самооценување, Бенчмаркинг (Benchmarking), Браинсторминг (Brainstorming), Шест сигма, Развојна функција на квалитетот...), како и дијаграмите: Карта на тек (Flowchart), Гант (GANT), Ишикава (Ishikawa) и некои од статистичките методи. Прикажана е примената на статистичката процесна контрола (SPC) и методите и техниките на бездефектно работење. Важноста на овој дел од трудот произлегува од фактот што еден деловен процес вклучува голем број активности што се одвиваат според одреден редослед со цел да остварат конкретните задачи во правец на постигнување на утврдените резултати. Доколку дизајнот на деловните процеси не е добар, односно избраните методи и техники за управување со деловните процеси не се адекватни, тогаш целите и резултатите не можат да се остварат. Ова се и клучните предизвици во управувањето со деловните процеси што треба да ги совладаат вработените, а особено менаџерите кои се одговорни да ги дизајнираат, одобруваат и управуваат деловните процеси во хотелиерството.

Вториот дел од оваа дисертација е со наслов Истражувачки дел, што практично ги содржи главите седум и осум. Поконкретно, во делот *Анализа*

на состојбата во однос на управување со деловните процеси во хотелиерството кандидатот ја дава конструкцијата на истражувањето, односно целта и задачата на емпириското истражување, изборот на начинот на собирање на податоците, изборот на методите и анализа на добиените резултати. Анализата на добиените податоци е направена преку квалитативна и квантитативна анализа, по што следува соодветна дискусија и анализа на резултатите.

На крај, во делот *Анализа на можностите за унапредување на квалитетот на деловните процеси* во хотелиерството даден е предлог модел за унапредување на истите и негова имплементација во реални системи. На крај е презентирани и анализа на успешноста од имплементација на предлог моделот за подобрување, по што се прикажани и евентуалните придобивки од неговата имплементација во насока на подобрување на организациските перформанси.

Преку анализа на добиените резултати од истражувањето се изведени заклучоци преку кој е прикажана состојбата на хотелската индустрија во правец на усвојување на филозофијата на ТУК. Посебно, имајќи предвид дека усвојувањето на филозофијата на ТУК значи подобрување на квалитетот на производите/услугите преку проектирање и унапредување на деловните процеси во хотелската индустрија, но и подобрување на продуктивноста и оптимизирање на трошоците.

Како резултат на спроведеното истражување во овој труд е утврдено дека преку соодветно проектирање и имплементација на соодветен модел на управување со квалитетот, може да се постигне и соодветен степен на подобрување на деловниот процес во хотелиерството во Република Северна Македонија, а и се покажа дека постои значајна поврзаност помеѓу нивото на зрелост во управувањето со деловните процеси и конкурентноста на хотелиерството во нашата држава. Исто така, оваа докторска дисертација ги потврди главната и посебните хипотези што се поставени пред да се почне со процесот на истражување на оваа проблематика. Истражувањето резултира со конкретни насоки во креирањето модел за унапредување на деловниот процес во хотелската индустрија во Република Северна Македонија. Добиените резултати покажуваат дека нивото на имплементација на тоталното управување со квалитетот во однос на услужниот процес во македонските хотели е релативно високо, особено во однос на клучните фактори како што се ориентацијата кон клиентите/гостите/корисниците на хотелските производи.

Конечна оценка на докторската дисертација

Врз основа на анализата и проверката на докторската дисертација може да се заклучи дека трудот е успешно завршен, а проблематиката од теориски аспект систематично е разработена. Кандидатот поставува исклучително важно прашање дадено преку насловот во дисертацијата и истото е претставено во добиените резултати од направените истражувања, кои во докторската дисертација се јасно презентирани, систематизирани и анализирани, а целта на истражувањето е успешно реализирана. Изнесените заклучоци помагаат да се дијагностицираат симптомите и индикаторите врз основа на кои е потребно да се унапредуваат деловните процеси во хотелиерството во Република Северна Македонија.

Резултатите од докторската дисертација на кандидатот обезбедуваат значаен придонес во областа на хотелиерството, посебно за унапредување на

деловните процеси во Република Северна Македонија. Систематската анализа на резултатите од евалуацијата може да доведе до широк опсег на предности, вклучувајќи: мерење на степенот на усогласување на потребите и очекувањата на клиентите и споредување на резултатите со перципираниот квалитет, понатаму, делувајќи како основа за стратешки процес, утврдување на активности за подобрување, како и контролирање на конкурентноста во квалитетот со помош на бенчмаркинг. Најважните фактори за иднината на хотелите се задоволството на гостите, задржувањето на гостите и рекламирањето. Се предлага хотелите да не ги рекламираат атрибутите што ги немаат или не го покажуваат својот имот на премногу луксузен или неверојатен начин, бидејќи овие методи првично привлекуваат гости, но ако гостите се на лице место, може да бидат многу незадоволни, бидејќи перцепцијата за квалитетот услугата и очекуваната услуга кои ги имале, во реалноста се многу различни. Според добиените резултати кои се темелат на теоретското и емпириско истражување презентирани во докторската дисертација може да се констатира дека истите ќе им овозможат на идните истражувачи и менаџери, мошне значајни информации, кои би можеле да претставуваат појдовна основа во понатамошните истражувања за најзначајните фактори за зрелост на процесите и можностите за унапредување на квалитетот на деловните процеси, како и нивно влијание врз унапредувањето на деловните активности и конкурентноста на организациите, без разлика на нивната дејност. Овие резултати ја отсликуваат состојбата на хотелите во Република Северна Македонија. Воедно, изнесените заклучоци помагаат да се дијагностицираат симптомите и индикаторите врз основа на кои е потребно да се унапредуваат деловните процеси во хотелиерството во Република Северна Македонија.

Исполнетост на законските услови за одбрана на докторската дисертација

Кандидатот м-р Цеват Кицара ги има објавено следниве научноистражувачки трудови:

Публикации во списание со меѓународна рецензија:

1. Mitreva, Elizabeta and **Kicara, Dzevat** (2024) Quality System Management in the hotel industry in the Republic of North Macedonia. *International Journal of Economics, Management and Tourism (IJEMT)*, Vol. 4 (1). pp. 105-116. ISSN 2 671 – 3810, <https://eprints.ugd.edu.mk/34387/>
2. Mitreva, Elizabeta and **Kicara, Dzevat** (2024) Improvement of business processes in the hotel industry in RN Macedonia. *Humanities Journal*, 1 (3). pp. 1-12. ISSN 2966-1382. <https://eprints.ugd.edu.mk/34544/>
3. Mitreva, Elizabeta and Tashev, Marija and **Kicara, Dzevat** (2024) Comparative analysis of television and email as digital marketing channels through a case study. *Journal of Digital Science*, 6 (1). pp. 36-46. ISSN 2686-8296, <https://eprints.ugd.edu.mk/34430/>
4. Mitreva, Elizabeta and Todorova, Pavlinka and **Kicara, Dzevat** (2024) Application of Kaizen Philosophy in Business Process Improvement in the Automotive Industry. *SAR Journal*, 7 (2). pp. 113-119. ISSN 2619-9955, <https://eprints.ugd.edu.mk/34389/>
5. **Кицара, Цеват** (2021). Имиџот и репутацијата на дестинацијата како фактор за промоција на Преспанскиот регион како туристичка дестинација во Република Северна Македонија. *Yearbook-Faculty of Tourism and Business Logistics*, 1(1), 128-136. <https://js.ugd.edu.mk/index.php/ybftbl/article/view/4592>

Публикации во зборник на трудови на меѓународен научен собир:

6. Mitreva, Elizabeta and **Kicara, Dzevat** (2024) Proposed Model for Improving Quality in the Hotel Industry in the Republic of North Macedonia. In: *The 3rd International Conference on Frontiers in Academic Research ICFAR 2024*, June 15-16, 2024, Konya, Turkey. <https://eprints.ugd.edu.mk/34386/>

7. Mitreva, Elizabeta and **Kicara, Dzevat** (2024) Бранот на промени во деловните процеси во хотелската индустрија во Р.С.Македонија. In: Vol. 7 No. 1 (2024): 7th International Scientific Conference “Challenges of Tourism and Business Logistics in the 21st Century” - (ISCTBL), 17.05.2024, Скопје. <https://eprints.ugd.edu.mk/34518/>

8. Тасевски, В., **Кицара, Џеват**, & Лазаревска, А. М. (2020). Придобивки од примената на стандарди од областа на туризмот во С. Македонија. *Challenges of Tourism and Business Logistics in the 21st Century*, 3(1), 325-334. <https://js.ugd.edu.mk/index.php/YFNTS/article/view/4414>

ЗАКЛУЧОК И ПРЕДЛОГ

Комисијата за оценка и одбрана на докторската дисертација „Унапредување на деловните процеси во хотелиерството во Република Северна Македонија“ од кандидатот м-р Џеват Кицара донесе заклучок дека истата претставува самостојна научна работа со оригинални научни истражувања и значајни резултати.

Докторската дисертација е научен труд со оригинални сознанија, а врз основа на содржината, обемот и постигнатото ниво на квалитет ги задоволува и исполнува условите потребни за изработка на докторски труд.

Во согласност со горенаведеното, Комисијата има особена чест и задоволство да му предложи на **Наставно-научниот совет на докторски студии на Кампус 4 да ја прифати позитивната рецензија на докторската дисертација со наслов „Унапредување на деловните процеси во хотелиерството во Република Северна Македонија“ од кандидатот м-р Џеват Кицара и да одобри јавна одбрана на истата.**

РЕЦЕНЗЕНТСКА КОМИСИЈА

Проф. д-р Тања Ангелкова-Петкова, претседател, Факултет за туризам и бизнис логистика, Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, с.р.

Проф. д-р Цане Котески, член, Факултет за туризам и бизнис логистика, Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, с.р.

Вон. проф. д-р Оливер Филипоски, член, Факултет за туризам и бизнис логистика, Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, с.р.

Проф. д-р Неда Петроска-Ангеловска, екстерен ментор, член, Економски институт – Скопје, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ – Скопје, с.р.

Проф. д-р Елизабета Митрева, ментор, член, Факултет за туризам и бизнис логистика, Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, с.р.

РЕЦЕНЗИЈА
НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА СО НАСЛОВ
„КЛИНИЧКА ЕВАЛУАЦИЈА НА РАЗЛИЧНИ БЛОК ТЕХНИКИ НА
ДОЛНИОТ АЛВЕОЛАРЕН НЕРВ“, ПРИЈАВЕНА НА ФАКУЛТЕТ ЗА
МЕДИЦИНСКИ НАУКИ ПРИ УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“- ШТИП

Со Одлука број 0206-681/2 од 23.9.2024 година, донесена на 91. седница на Наставно-научниот совет на докторски студии на Кампус 3 – Факултет за медицински науки, Универзитет „Гоце Делчев“ во Штип, формирана е Комисија за оценка и одбрана на докторската дисертација со наслов **„Клиничка евалуација на различни блок техники на долниот алвеоларен нерв“ / „Clinical evaluation of different block techniques of inferior alveolar nerve“**, пријавена и изработена од д-р Арменд Реџеџи, на специјализација по орална хирургија, студент на трет циклус студии на студиската програма *Базични и клинички истражувања во дентална медицина*, во следниов состав:

- проф. д-р Сања Нашкова – претседател,
- проф. д-р Цена Димова – член (ментор),
- проф. д-р Даниела Велеска-Стевковска – член (екстерен ментор),
- проф. д-р Светлана Јовевска – член,
- проф. д-р Едвард Јанев – член.

Комисијата во наведениот состав го разгледа целокупно доставениот материјал и го поднесува следниов

ИЗВЕШТАЈ

1. Анализа на трудот

Докторскиот труд со наслов **„Клиничка евалуација на различни блок техники на долниот алвеоларен нерв“ / „Clinical evaluation of different block techniques of inferior alveolar nerve“**, кој е пријавен и изработен од д-р Арменд Реџеџи, на специјализација по орална хирургија, напишан е на 141 страница, А4 формат, со 14 слики, 30 табели, 34 графикони и 96 библиографски единици. Содржината на трудот опфаќа 9 поглавја по следниот редослед: *Вовед, Преглед на литература, Цели на истражувањето, Материјал и метод, Резултати, Дискусија, Заклучоци, Додаток и Користена литература*.

Во првиот дел *Вовед* кандидатот д-р Арменд Реџеџи потенцира дека спроводната анестезија на долниот алвеоларен нерв е една од најчесто применуваните локални анестезии во секојдневната стоматолошката пракса и истата се применува во склоп на скоро сите дентални интервенции кои се изведуваат во долната вилица, поаѓајќи најпрво од секојдневните екстракции на долните бочни заби па се до комплексни хируршки интервенции на коскените или меки ткива на долната вилица. Според Holliday & Jackson (2011) добрата стоматолошка анестезија е од суштинско значење и е предуслов за обезбедување на дентална интервенција без болка и со највисок квалитет за грижата за пациентот.

Вториот дел *Преглед на литературата* ги опфаќа литературните податоци за оваа проблематика кои беа добиени со пребарувањето на базите на податоци кои имаат оригинални трудови, ревијални прегледи и епидемиолошки студии изведени во европските држави и светот, објавени на англиски јазик во базите на Scopus, Google Scholar и Pubmed во последните 25 години. Пребарувањето

е изведено според клучните зборови: блок анестезија на долниот алвеоларен нерв, денгална анестезија, панорамска радиографија, болка при инјектирање, визуелна аналогна скала (VAS) и др. Употребени се податоци кои се однесуваат само на темата која е цел на истражувањето, како и одредени делови кои имаат за цел за дополнување на анализата. Кандидатот дава осврт на класификација на мандибуларните блок анестезии, топографски аспекти на мандибуларниот отвор и негови скелетопски односи, позиција кон оклузалната рамнина на долните молари, потоа од аспект на локалната анестезија односно како ориентационен параметар, употреба на панорамската РТГ снимка на заби за определување на мандибуларниот отвор, како и за успехот односно можниот неуспех на мандибуларната анестезија.

Во третиот дел *Цели на истражувањето* главна цел што беше поставена е да се постигне квалитетна анестезираност на инервационото поле на *nervus alveolaris inferior*, *nervus lingualis* и *nervus buccalis* при изведување на стоматолошки и оралнохируршки интервенции и воедно да се изврши процена и споредба на успешноста на различни техники на блок анестезија на долниот алвеоларен нерв (ДАН). Како **општа цел** беше поставено: да се изврши процена и споредба на успешноста на различни техники на блок анестезија на долниот алвеоларен нерв (спроводни мандибуларни анестезии), практикувајќи класични методи и современи техники. За реализација на главната и општата цел се наметнаа потребите од оформување на **посебни научни цели**: да се определи позицијата на *foramen mandibulae* пред апликација на блок анестезија на долниот алвеоларен нерв (мандибуларна блок анестезија); да се евидентира големината на постигнатото анестезирано поле со примена на различни техники на мандибуларна блок анестезија; да се утврди појавата на страв и болка во текот на апликацијата на мандибуларната блок анестезија; да се утврди појавата на страв и болка во текот на стоматолошката и оралнохируршка интервенција; да се регистрираат состојби на евентуални настанати компликации во текот и по извршената мандибуларна анестезија; да се процени квалитетот на стоматолошката и оралнохируршката интервенција во зависност од квалитетот и ефектот на аплицираната мандибуларна анестезија.

Нултата хипотеза се однесува на блок анестезиите на долниот алвеоларен нерв: директниот метод на мандибуларна анестезија, конвенционалниот метод - индиректно-директната техника или класичниот метод по *Brown* и двофазната мандибуларна блок анестезија резултираат со квалитетна анестезираност на долната вилица при оперативни оралнохируршки интервенции без развој на можни компликации во текот и по апликацијата на локалната анестезија.

Работна хипотеза 1: Анестезијата да се аплицира на 5 mm до 15 mm, односно 10 mm над оклузалната површина на долните молари, со што *n. alveolaris inferior* со сигурност ќе се пресретне пред да навлезе во долновиличниот канал. Воедно, на оваа позиција ќе бидат опфатени и *rr dentales inferiores*, кои понекогаш се одвојуваат од алвеоларниот нерв пред тој да навлезе во каналот и коишто доколку не се опфатени со анестетичкиот раствор, анестезијата ќе биде неуспешна или со делумен квалитет.

Работна хипотеза 2: Анестетикот при мандибуларната анестезија треба да се депонира повисоко од мандибуларниот форамен (МФ), односно во *sulcus colli mandibulae*, бидејќи отворот е однапред и однатре покриен со *lingula mandibule*. Затоа панорамска снимка ќе биде од корист со намера за прецизно утврдување на позицијата на мандибуларниот отвор (МФ).

Работна хипотеза 3: Апликацијата на двофазната блок анестезија на долниот алвеоларен нерв обезбеди солидна анестезираност, односно безболност во рамките на инервационото поле на *nervus alveolaris inferior* и *nervus lingualis*, при што е опфатено и инервационото поле на *nervus buccalis*. Со тоа е обезбедена целосна безболност на меките и коскените ткива на соодветната страна на долната вилица.

Во четвртиот дел, за реализација на детермираните цели и хипотези д-р Арменд Реџеџи ги презентира *Материјал и методи* кои беа применети. Во истражувањето беа вклучени 90 здрави индивидуи од двата пола на возраст од 25 до 65 години поделени во три групи од по 30 испитаници, првата испитувана група (ИГ1) со директна техника, втора (ИГ2) со индиректно-директна, а трета (ИГ3) со двофазна блок анестезија на ДАН. Беа подготвени индивидуални прашалници. Следно беа земени податоци од лична анамнеза и клиничкиот преглед. Се направи анализа на дигитална панорамска РТГ снимка на заби со примена на CS imaging Patient Browser 7.0.2.0 програмата, при што се определија следниве растојанија: долниот раб на *foramen mandibulae* (МФ) во однос на оклузалната рамнина (ОР); од предниот, задниот раб, долниот раб и од најниската точка на *incisura mandibulae* до МФ. Се утврдија топографски ориентациони параметри, субјективни параметри - присуство на страв од анестезија и од дентална интервенција, појава на болка во тек на анестезирање и во тек на интервенцијата, апликација на анестезија, оралнохируршката интервенција и потоа беа направени контролните прегледи.

Во петтиот дел се прикажани *Резултати* систематизирани преку табеларни и графички прикази. Се утврди позицијата на *foramen mandibulae* (МФ) пред апликација на блок анестезијата на долниот алвеоларен нерв, така што овие резултати претставуваат основен и важен сегмент за реална ориентација пред да се аплицира мандибуларната анестезија. Просечното растојание на долниот раб на *foramen mandibulae* во однос на оклузалната рамнина на левата страна изнесува од 3.4 до 4.4 mm +2.8 над оклузалната рамнина во ранг од 0 до 12.5 mm. Разликите на растојанијата на долниот раб на МФ во однос на оклузалната рамнина е несигнификантна за $p > .05$. Просечното растојание на долниот раб на *foramen mandibulae* во однос на оклузалната рамнина на десната страна изнесува од 2.1 до 2.8 mm +2.8 над оклузалната рамнина во ранг од 0 до 9.43 mm. Разликите на растојанијата на долниот раб на МФ во однос на оклузалната рамнина е несигнификантна за $p > .05$. Се утврди големината на постигнатото анестезирано поле со примената на различни техники на мандибуларна блок анестезија, при што се обезбеди квалитетна анестезираност при извршување на оралнохируршките интервенции. Во текот на интервенцијата болката не се регистрира кај 96.7% во ИГ1, во ИГ2 кај 93.3%, и кај ИГ3 кај 86.7% од испитаници. Процентуалната разлика помеѓу групите во однос на присуството на болка е несигнификантна за $p > .05$, додека разликата во групите во однос на немањето и имањето на болка во тек на интервенција е сигнификантна за $p < .05$ (Difference test, $p = 0.000$). Од вкупно по 90 испитаници, односно по 30 испитаници во секоја група, потреба за дополнително анестезирање имаа 19 од пациентите (63.3%) во првата испитувана група (ИГ1), во втората испитувана група (ИГ2) потреба од дополнителна анестезија имаа 13 од пациентите (43.3%) и 11 испитаници (36.7%) од третата испитувана група (ИГ3). Процентуалната разлика која се регистрира за потребата од дополнително анестезирање помеѓу ИГ1 версус ИГ3 е сигнификантна за $p < .05$ (Difference test, $p = .0394$), а останатите процентуални разлики се несигнификантни за $p > 0.05$.

Кај првата испитувана група (ИГ1) со аплицирана директна мандибуларна анестезија дополнително анестезирање беше потребно кај 19 испитаници или кај 16 испитаници (53.3%) за *n. buccalis*, додека кај двајца испитаници (6.6%) и за *n.alveolaris inferior* и за *n.buccalis*, и само кај еден пациент (3.3%) се даде дополнителна анестезија само за *n.alveolaris inferior*. При втората испитувана група (ИГ2) со аплицирана индиректно-директна мандибуларна анестезија дополнително анестезирање беше извршено кај вкупно 13 испитаници, односно 9 испитаници или 30% за *n.buccalis*, еден испитаник (3.3%) имаше потреба за дополнителна анестезија и за *n.alveolaris inferior* и за *n.buccalis*, и кај еден испитаник или 3.3% и за *n.buccalis* и за *n.lingualis*, а кај двајца испитаници или 6.6% за сите три нерви: *n.alveolaris inferior* и *n.buccalis* и *n.lingualis*. Во третата испитувана група (ИГ3) со применет двофазен метод на мандибуларна анестезија дополнително анестезирање беше извршено кај вкупно 11 испитаници и тоа 7 испитаници или 23.3% за *n.buccalis*, потоа кај еден испитаник или 3.3% за двата нерва - *n.alveolaris inferior* и за *n.buccalis*, и кај три испитаници или 10% имаше потреба за дополнително анестезирање на *n.alveolaris inferior*. Се утврди претходното искуство од мандибуларна анестезија, кое во поголем сигнификантен процент беше засновано на некое претходно искуство со мандибуларна анестезија 66.7% (Difference test, $p=.0097$) во првата и втората испитувана група и во поголем несигнификантен процент од 56.7% во третата испитувана група (ИГ3) (Difference test, $p=.2993$) кое наметна потреба од подобра комуникација со пациентите и стекнување на поголема доверба кај нив. Присуство на страв од анестезија и страв од денална интервенција беа евидентирани според субјективните искази. Присуството на страв од анестезија се движеше од 33.3% до 46.7%, а стравот од деналната интервенција беше забележан од 33.3% до 63.3%. Покрај посочената анализа не се регистрира сигнификантна зависност помеѓу претходното искуство со мандибуларната анестезија и стравот за анестезија кај пациентите за $p>.05$ (Pearson Chi-square: 139812, $df=1$, $p=.708468$). Како компликации при локалното анестезирање беа регистрирани само две повреди на крвен сад и тоа кај еден пациент (3.3%) во ИГ2 и во ИГ3, а немаше компликации кај ниту еден пациент во ИГ1. Компликации во тек на предвидените и реализирани интервенции не беа регистрирани кај ниту еден испитаник во ниту една од испитуваните три групи. Исто така, анализата на резултатите од контролните прегледи покажа дека не се регистрирани ниту кај еден пациент појава на постоперативни компликации како: едем, тризмус, пролонгирано крварење и алвеолитис во трите предвидени термини за контролни посети (по 24 часа, 48 часа и седум дена).

Во шестото поглавје насловено како *Дискусија* кандидатот д-р Арменд Рецепи на суптилен и детален начин продолжува со споредбата на добиените резултати, ги коментира и објаснува, и критички се осврнува со споредба на резултатите од авторите кои се објавени за оваа проблематика, паралелно со сознанијата според достапната стручно-научна литература.

Во седмото поглавје *Заклучоци* се потврдува дека се воспостави и постигна квалитетна анестезирана инервационата полена *nervus alveolaris inferior*, *nervus lingualis* и *nervus buccalis* при изведување на стоматолошките и оралнохируршките интервенции практикувајќи ги класични методи и современата техника - двофазниот метод, практикувајќи специфичен индивидуален пристап.

Во осмото поглавје *Додатоци* е оформена листа на кратенки, а во деветтото поглавје *Користена литература* се презентирани библиографските единици, вкупно 96, повеќето од последните 15 години.

2. Научен и апликативен придонес

Врз база на статистички обработените и прикажани резултати од истражувањето во оваа докторска дисертација ја нагласува важноста на примената на современата техника на мандибуларна анестезија – двофазниот метод. Кандидатот д-р Арменд Реџеџи потенцира дека од посебно значење е познавањето на сите видови спроводни анестезии за долниот алвеоларен нерв, како конвенционалните техники, алтернативните техники, така и современите коишто претставуваат основа во секојдневната практика од страна на докторите/специјалисти по орална хирургија и другите стоматолошки специјалности.

Оригинален научен придонес дава и фактот што во литературата постојат оскудни резултати од споредба и анализа, односно компарација на различни видови техники на локална анестезија на долниот алвеоларен нерв и воедно оваа докторска дисертација ќе овозможи да се олесни примената на двофазниот метод кај исплашени и осетливи пациенти.

Заклучоците од оваа докторска дисертација се очекува да имаат значаен научен придонес во евалуацијата на спецификите и компаративната анализа на постигнатата анестезираност, коешто недостасуваше во денталната научна литература.

Докторската дисертација, исто така, ја нагласува важноста на позиционираноста на мандибуларниот отвор во однос на оклузалната рамнина, што е од есенцијална важност за клиничкото искуство на докторите по дентална медицина и специјалистите од различни стоматолошки области. Врз основа на добиените релевантни резултати ова во иднина ќе претставуваат важен податок за донесување на поедноставна одлука во изборот на соодветниот метод на блок анестезија на долниот алвеоларен нерв.

За оваа проблематика во последно време во светската стручна јавност многу се зборува и пишува. Токму поради тоа научниот придонес на истражувањата во докторската дисертација е со намера да се биде во чекор со времето, а се очекува дека истите ќе предизвикаат научен импакт и потреба за нови истражувања на оваа проблематика.

3. Исполнетост на законските услови за одбрана на докторатот

Кандидатот д-р Арменд Реџеџи на специјализација по орална хирургија, пред одбраната на докторската дисертација, ги објавил следниве научни трудови (рецензирани научноистражувачки трудови кои се резултат на истражувањата во рамките на изработката на докторската дисертација, објавени во меѓународни научни списанија или меѓународни научни публикации):

1. Redzepe Armend, Dimova Cena, Veleska-Stevkovska Daniela, Bedzeti Redzepe Jeta (2024) *Evaluation of patient comfort during different methods of mandibular anesthesia*. Knowledge - International Journal, 65 (4). pp. 389-394. ISSN 1857-923X / 2545 – 4439 (printed) <https://eprints.ugd.edu.mk/34531/>

2. Redzepe Armend, Dimova Cena, Bedzeti Redzepe Jeta (2024) *Use of panoramic radiography for localization of the foramen mandibulae - the orientation parameter during mandibular anesthesia*. Knowledge – International Journal, 65 (4). pp. 381-387. ISSN 1857-923X / 2545 – 4439 (printed) <https://eprints.ugd.edu.mk/34530/>

3. Redzepe Armend, Dimova Cena, Bedzeti Redzepe Jeta, Ferati Kenan, Nikolovski Bruno (2021) *Foramen mandibulae - клиничка важност и позиционираност*. Apolonia - Journal of Dentistry (45-46). pp. 52-61. ISSN 1409-8768. <https://eprints.ugd.edu.mk/29420/>

ЗАКЛУЧОК И ПРЕДЛОГ

Комисијата за оценка детално ја разгледа докторската дисертација со наслов „Клиничка евалуација на различни блок техники на долниот алвеоларен нерв“ / „Clinical evaluation of different block techniques of inferior alveolar nerve“, пријавена и изработена од кандидатот д-р Арменд Реџеџи и донесе заклучок дека истата претставува оригинален, самостоен, прецизно дефиниран, јасно оформен научен труд со систематски разработена проблематика и оригинални резултати од областа на протетика, дентална медицина.

Докторската дисертација врз основа на содржината, обемот и постигнатото ниво на квалитет на научна работа ги задоволува и исполнува условите потребни за изработка на докторска дисертација.

Врз основа на тоа, Комисијата има чест да му предложи на Наставно-научен совет на докторски студии на Кампус 3 да ја прифати позитивната рецензија на докторската дисертација со наслов „Клиничка евалуација на различни блок техники на долниот алвеоларен нерв“ / „Clinical evaluation of different block techniques of inferior alveolar nerve“, пријавена и изработена од кандидатот д-р Арменд Реџеџи и да одобри јавна одбрана на истата.

РЕЦЕНЗЕНТСКА КОМИСИЈА

Проф. д-р Сања Нашкова, претседател, Факултет за медицински науки, Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, с.р.

Проф. д-р Цена Димова, член и интерен ментор, Факултет за медицински науки, Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, с.р.

Проф. д-р Даниела Велеска-Стевковска, член и екстерен ментор, Стоматолошки факултет, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ – Скопје.

Проф. д-р Светлана Јовевска, член, Факултет за медицински науки, Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, с.р.

Проф. д-р Едвард Јанев, член, Стоматолошки факултет, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ – Скопје, с.р.

ПРЕГЛЕД
на прифатени теми за изработка на докторски трудови
од Наставно-научниот совет на докторски студии на Кампус 3

	Број и датум на Одлука за прифаќање на темата	Назив на темата		Име и презиме на ментори	Име и презиме на студент
		на македонски јазик	на англиски јазик		
Факултет за медицински науки	0206-681/3 од 23.9.2024	„Дерматолошки манифестации на долните екстремитети во корелација со доплер сонографски карактеристики кај пациенти со венска слабост“	“Dermatological manifestations of the lower extremities in correlation with Doppler sonographic features in patients with venous insufficiency”	Ментор проф. д-р Страхил Газепов, екстерен ментор проф. д-р Александар Анчевски	Мартина Ѓорѓиевска Камчева
	0206-681/9 од 25.9.2024	„Предикативен модел на метастазирање на малигни тумори во максиллофацијалната регија кој е базиран на нивните клиничко-патолошки карактеристики“	“A predicative model of malignant tumor metastases in the maxillofacial region based on their clinical-pathological characteristics”	Ментор проф. д-р Рубин Гулабоски, екстерен ментор проф. д-р Владимир Поповски	Владимир Милошев

ПРЕГЛЕД
на наслови на теми за изработка на магистерски и специјалистички трудови
одобрени од наставно-научниот совет на единицата

Билтен 1.10.2024 година				
МУЗИЧКА АКАДЕМИЈА	1. Анализа на изведувачкиот стил на Декстер Гордон	1402-78/7 од 18.9.2024 год.	Проф. м-р Антонијо Китановски	Филип Стипшиќ
ЛИКОВНА АКАДЕМИЈА	2. Од платно до бајка: употреба на класичните сликарски техники во креирањето на илустрации за деца	2402-62/6 од 24.9.2024 год.	Проф. м-р Јана Јакимовска	Јована Трајанова
ПРАВЕН ФАКУЛТЕТ	3. Правни и етички предизвици во борбата против трговијата со деца заради сексуална експлоатација: Компаративна анализа и препораки	1102-130/22 од 25.9.2024 год.	Проф. д-р Олга Кошевалиска	Рената Данева